

Urbanost pentekostalnih zajednica: socio-demografska obilježja zagrebačkih pentekostalaca

Ankica Marinović Bobinac

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

E-mail: ankica@idi.hr

SAŽETAK Na primjeru vjerskog života triju pentekostalnih zajednica u Zagrebu, autorica razmatra urbanost, odnosno socijalnu, kulturnu i svjetonazorsku ukorijenjenost pentekostalnih zajednica u urbanim sredinama. Temeljem analize podataka iz popisa stanovništva o broju vjernika i iz respektabilnih empirijskih istraživanja provedenih 1998. i 1999. godine (podaci su prikupljeni metodom ankete, intervjuom i metodom opservacije) autorica je stvorila sliku o ovim skupinama vjernika naglašeno evandeoskog karaktera.

Ispitujući temeljna socio-demografska obilježja pripadnika tih zajednica, autorica je otkrila njihov socijalni profil: spolna (podjednak broj i angažiranost žena i muškaraca) i dobna struktura (predominacija mlađih osoba), socio-profesionalno (školska sprema i zanimanje oba roditelja ispitanika) i konfesionalno podrijetlo, rezidencijalni status (duljina boravka u Zagrebu) i socio-profesionalni status ispitanika (radni status, školska sprema i zanimanje), svjedoče da su pentekostalne zajednice u Zagrebu izrazito urbane vjerske zajednice. Pentekostalci pripadaju kulturnom krugu koji je prototip srednjih društvenih slojeva pravoga gradskog miljea.

Autorica je time pokazala da se o ovom pravcu religioznosti ne može govoriti kao o vjerskim surogatima, a ponajmanje kao o "otpalim suhim granama", s inače zdravog drveta vjerske pravovjernosti. Naime, prosječno se veći broj intelektualno i duhovno radoznalih ljudi usmjerava prema manjim nego prema velikim vjerskim zajednicama, jer oni često traže uvjerljivije odgovore na bitna pitanja ljudske egzistencije. Tip religioznosti i tip organizacije koji odgovaraju senzibilitetu modernoga gradskog čovjeka približava pentekostalce trendu postmoderne duhovnosti raširene baš u urbanoj populaciji, sličnih socio-demografskih karakteristika u čitavom svijetu. Time je autorica potvrdila mogućnosti znanosti u objektivnijem tumačenju religijske pojave.

Ključne riječi: pentekostalizam, socio-demografska obilježja, urbana vjerska (religijska) zajednica, Zagreb.

Primljeno: 6. prosinca 1999.

Pribvačeno: 19. ožujka 2000.

1. Uvod

Neupitna je danas činjenica kontinuiranog vitaliteta religije, o čemu svjedoče brojna istraživanja (Caplow, Bahr and Chadwick, 1983.; Stark and Bainbridge, 1985.; Roof and Mc Kinney, 1987.; Warner, 1988.; Ammerman, 1990.; Greeley, 1990.; Ebaugh, 1991.; Demmerath and Williams, 1992.). Među najočitije takve religijske fenomene Young (1997.) ubraja: oživljavanje religijskih prava u Sjedinjenim Američkim Državama, islamsku revoluciju koja se proširila izvan granica Irana, pojavu i utjecaj liberalne teologije na politiku u razvijenome svijetu, te značajnu ulogu crkava u procesima koji su doveli do pada komunističkih režima u zemljama Istočne i Srednje Europe. Neki autori ističu i nevjerojatan porast evanđeoskoga kršćanstva, naročito u zemljama Trećega svijeta (Stark and Bainbridge, 1985.; Hervieu-Leger, 1987.; Martin, 1993.; Cox, 1995.; Jukić, 1997.). Pentekostalne zajednice većinom su dio evanđeoskog pokreta, a baš se taj tip zajednica u suvremenosti najbrže širi u svijetu.

Evanđeoski je pokret jedan od relevantnih kršćanskih pokreta današnjice, i interdenominacijskog je karaktera. To je pokret za evangelizaciju, propovijedanje Radosne vijesti o spasenju u Isusu Kristu. Naglašava svagdašnje usklađivanje kršćana s temeljnim načelima vjere i misijsko djelovanje prožeto suosjećanjem i hitnošću. Još je jedan bitan čimbenik jedinstva evanđeoskih kršćana: kako Sveto pismo upućuje na osobni odnos sa živim Bogom, evanđeoski kršćani traže dokaz da je pojedinac doživio osobno obraćenje (Jambrek, 1997.).

2. Dosadašnje spoznaje

Pentekostalizam se javlja na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, u razvijajućem urbanom američkom društvu. Prvotno se javio u Los Angelosu, koji je u to doba bio grad izrazite dominacije bjelačkoga, anglosaksonskoga i protestantskoga, nad obojenim stanovništvom, što je svojevrsan paradoks, jer se baš iz Los Angelosa pentekostalizam širi svijetom kao izrazito nadrasna i komunitarna, najmanje segregirana kršćanska denominacija.¹ Mnogi autori ističu grad kao izvorište i okvir nastanka modernih sekti. Pentekostalizam se u to uklapa: javlja se među gradskim stanovništvom, siromašnima i neobrazovanima,² na asfaltu, u afro-američkoj crnoj

subkulturi i među siromašnim bijelcima. U svojim se počecima barem uklapa u sociološke teorije koje tvrde da je neka vrsta deprivacije, u pravilu, uzrok pojave nekonvencionalnih religijskih organizacija (Davies, 1962.; Bainbridge, 1997.). Dominantno urbanim fenomenom pentekostalizam ostaje i kasnije (Martin, 1993.; Cox, 1995.; Gerlach and Hine, 1995.), šireći se u megagrafovima Latinske Amerike i drugih zemalja Trećeg svijeta, kao što su Sao Paulo, Lusaka i Seoul, pa je prozvan "komunitarnom snagom unutar tih velikih konurbacija" (Cox, 1995.). Pentekostalizam ima nevjerovatnu sposobnost inkulturacije (Bruce, 1984.; Cox, 1995.) u područjima masovnih izmještanja i kulturnih iskorjenjivanja koja nastaju kao posljedice procesa masovne urbanizacije.³ Prilagođuje i apsorpira u svoj korpus elemente duhovnosti kultura u kojima se širi (jezik, glazbu, kulturne artefakte, religijske figure, pa čak i polubogove i duhove) i neposrednošću iskustva Boga u prisnim zajednicama pomaže ljudima da žive, poglavito u društvima koja se brzo razvijaju. Oživljavanjem arhetipskog modela obožavanja, elementi kojega su u nekim kulturama posve blizu površine, a u nekima su duboko potisnuti, on se ukorijenio gotovo u svim kulturama. Tako je pentekostalizam danas postao religijom deset milijuna gradskih stanovnika na pet kontinenta.

U tipologijama povijesnog razvoja pentekostalizma kao svjetskog pokreta obično se navode tri razdoblja.

Prvo je *klasični pentekostalizam*, vrijeme kada nastaju pentekostalne zajednice opisane u sociološkoj literaturi kao sekte koje privlače socijalno i ekonomski deprivirane, socijalno dezorganizirane i psihološki deprivirane osobe (Bainbridge, 1997.). Sadržaj okupljanja čine žarke molitve, snažne fizičke manifestacije (otuda naziv *Holy Rollers* - sveti valjači), iscjeljivanja, glosolalija, a tumače se kao siguran znak Drugoga Isusovog dolaska. U tom ranom razdoblju većina je pentekostalaca zaista pripadala nižim socio-ekonomskim slojevima.

Krajem pedesetih javlja se drugi val - *neopentekostalizam* ili *karizmatička obnova*. Tada dolazi do promjene u socijalnoj strukturi pentekostalnih zajednica: one privlače ljude mnogo širega socio-ekonomskog i obrazovnog *backgrounda*, a većinom pripadnike srednje i više klase. Formira se mnoštvo nezavisnih grupa: neke s članstvom od nekoliko tisuća a neke od samo nekoliko obitelji. U ovom razdoblju pentekostalizam predstavlja transdenominacijski pokret kršćana, koji naglašava život u Duhu i važnost prakticiranja posebnih duhovnih darova (krštenje u Duhu, glosolalija, iscjeljivanje, prorokovanje), s drugačijom slikom: karakterizira ga porast tolerancije (naročito u korištenju duhovnih darova), smanjenje elitističkih tendencija, izobrazba pastora u vlastitim učilištima i drugo

¹ Tvrdi se čak da je Los Angeles u to doba želio biti svjetskim glavnim gradom arijevske dominacije!

² Općom značajkom sekta u nastajanju Bainbridge ističe činjenicu da im članovi neproporcionalno dolaze iz siromašnih i neobrazovanih društvenih slojeva (Bainbridge, 1997.).

³ Na primjer, u Brazilu ima više pentekostalnih pastora nego katoličkih svećenika, i svi su autohtoni (*native*), što je jedan od bitnih razloga njihova uspjeha (Martin, 1993.).

(Sherrill, 1976.; Gerlach and Hine, 1995.). Zbog naglaska na glosolaliji, ovaj pokret često nazivaju i "pokretom jezika" (*tongues movement*).

Treći val javlja se osamdesetih godina, uzima u obzir klasični pentekostalni pokret (prvi val) i karizmatički pokret (drugi val), ali se ne identificira ni s jednim. Cilj je iskusiti snagu Duha Svetoga u liječenju bolesnih, istjerivanju demona, primanju proročanstava i sudjelovanju u drugim manifestacijama pentekostalnog tipa. Socijalna struktura članstva nije se bitno promijenila spram ranijeg razdoblja. Mijenjanjem socijalne strukture članstva pentekostalnog pokreta nije se mijenjalo učenje (ipak su oni fundamentalisti, mada "s razlikom"), ali su se razlikovali stavovi prema raznim aspektima socijalne doktrine, pa je i sadržaj vjerske poruke kroz povijest dobivao različite naglaske u različitim grupa unutar pokreta.

Pentekostalizam je, dakle, izrazito urbani fenomen: nastao je u gradu, dapače u gradskoj subkultur; u karizmatičkim i trećevalnim zajednicama (mada nema čistih oblika) prevladavaju mladi ljudi (iz literature je, na pr., vidljivo da su zborovi mladih ljudi u pentekostalnim crkvama u svijetu dvostruko brojniji od zborova starih ljudi); naglašen je angažman žena u svim djelatnostima zajednice; u glazbenom dijelu bogoslužja, koji je za pentekostalce izuzetno važan, koriste moderne instrumente (tzv. visokoamperna glazba) i tipično urbane glazbene idiome;⁴ u svakodnevnom životu članovi zajednica obavljaju najrazličitije poslove, od kojih je većina izrazito urbana; u odašiljanju svojih vjerskih poruka koriste naj-suvremenije elektronske medije, itd.

3. Pentekostalne zajednice u Hrvatskoj

S obzirom da je posljednji popis stanovništva pokazao da je u Hrvatskoj 1991. godine bilo 76,64% katolika, jasno je da su oni dominantna religijska populacija i u selu i u gradu. Katolicizam je kao izrazito tradicionalan, kolektivistički tip religioznosti, čvrsto ukorijenjen u obitelji i u naciji. U hrvatske su krajeve nove vjere donosili stranci, a njihove su zajednice popunjavali domaći ljudi koji su napuštali vjeru svojih otaca, što je kod pripadnika domicilne vjere stvaralo osjećaj ugroženosti i dodatne odbojnosti. Stoga su manje vjerske zajednice protestantske provenijencije imale šanse donekle zaživjeti samo u graničnim dijelovima Hrvatske (područje uz granice sa Slovenijom, Vojvodinom i Mađarskom), u dijelovima Hrvatske gdje žive nacionalne manjine (posebice Mađari, Česi, Rusini, Nijemci, Slovenci), te kasnije u većim gradovima.

⁴ Neki autori pišu o srodnosti *jazza* i pentekostalizma (gradska subkultura u kojoj su oboje nastali - jazz u New Orleansu a pentekostalizam u Los Angelosu): primjerice, ista tajnovita sposobnost da bude svuda doma, a ostaje prepoznatljiv; postoje prilagođene verzije - *garish* pentekostalizam i *swing* umjesto *jazza*.

Pentekostalne crkve u Hrvatskoj pripadaju crkvama reformacijske baštine, koje su teološki i tradicijom ukorijenjene u protestantsku reformaciju 16. stoljeća.⁵ Pentekostalizam se u Hrvatskoj javlja prije I. svjetskog rata, i to ne kao pokret već više kao sporadična i više od svega egzotična religijska pojava. Za razliku od pentekostalnih urbanih početaka u Americi i u zemljama Trećeg svijeta, u Hrvatskoj se pentekostanci javljaju u obliku kućnih zajednica po malim gradovima i selima, a u većim gradovima ostaju sasvim netransparentni (Kolarić, 1976.; Marinović Jerolimov, 1991.). Oni danas afirmiraju svoju pripadnost evanđeoskom kršćanstvu, uglavnom ne koriste pentekostalno ime, već se nazivaju samo kršćanima.

Pentekostalne i karizmatске zajednice u Hrvatskoj kreću se po kontinuumu od izričito klasičnih, tradicionalnih pentekostalnih zajednica, preko karizmatских pentekostalnih, niza miješanih oblika, do izrazito trećevalnih koje su samo fenomenologijski pentekostalne, ali ne koriste pentekostalno ime. Zajednice nastale na tradiciji prve faze razvoja - klasičnog pentekostalizma, uglavnom postoje u manjim gradovima i selima, s pretežno starijim članstvom (zatvorene su i konzervativne), a karizmatске i naročito trećevalne evanđeoske zajednice izrazito su urbana pojava. Ne postoje precizni podaci o broju pentekostalnih i karizmatских zajednica u Hrvatskoj, ali na primjeru Zagreba čini se da taj broj, iako ne spektakularno, ipak raste.⁶

4. Cilj, predmet, metode i obuhvat istraživanja

4.1. Cilj i predmet istraživanja

U brojnim sociologijskim istraživanjima utvrđeno je da se ljudi, s obzirom na razlike u spolu, dobi, školskoj spremi, zanimanju, radnom statusu, rezidencijalnom statusu i drugim obilježjima, različito odnose prema religiji i religijskim zajednicama (Bahtijarević, 1969., 1985.; Bahtijarević i Vrcan, 1975.a, 1975.b). Stoga i u sociologijskom istraživanju početni korak jest ispitivanje različitih individualnih, grupnih i društvenih obilježja ispitanika koja upućuju na njihov ukupan položaj u društvu, te njihovo dovođenje u vezu s odnosom prema religiji i religijskim zajednicama.

.....

⁵ Reformacija je nastala iz težnje za duhovnom obnovom i reformom Crkve, a razvijala se u tri snažna krila: luteranskom, kalvinističkom i anabaptističkom. Sva tri su danas prisutna širom svijeta u brojnim crkvama i denominacijama. Tako, na primjer, Evangelička crkva u Hrvatskoj pripada luteranskom krilu, Reformirana kršćanska crkva kalvinističkom krilu, a pentekostalne crkve i niz drugih evanđeoskih slobodnih crkava pripadaju radikalnom anabaptističkom krilu.

⁶ Godine 1987., kada je Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu (IDIS) proveo istraživanje "Religioznost malih vjerskih zajednica u Zagrebu", postojale su dvije pentekostalne zajednice u Zagrebu: Kristova pentekostna crkva i Evanđeoska crkva Radosna vijest. Od 1991. nadalje počele su se množiti pentekostalne i karizmatске zajednice. Takve su Crkva cjelovitog Evanđelja, Agape, Crkva Kristovih učenika i netransparentan broj karizmatских i trećevalnih zajednica.

Cilj ovoga rada jest prikazati i raščlaniti empirijske podatke o pentekostalnim zajednicama u Zagrebu, te o nekim individualnim, društvenim i obiteljskim obilježjima njihovih sljedbenika, koji bi mogli poslužiti za testiranje teze da je ova zajednica izrazito urbana religijska zajednica.

Predmet analize bile su tri pentekostalne zajednice u Zagrebu: Evandeoska crkva Radosna vijest, Evandeoska crkva cjelovitog Evandelja i Evandeoska crkva Kristovih učenika.

4.2. Metode i obuhvat

Podaci su prikupljeni *metodom ankete*. Anketa je provedena 1999. godine. U analizi podataka primijenjene su metode tzv. deskriptivne statistike - frekvencije i postoci. U radu su korištene i spoznaje stečene *opservacijom zajednica* tijekom 1998. i 1999., i *interviewima* ispitanika vođenima tijekom 1999. godine.⁷

Istraživanjem su prikupljeni podaci o slijedećim obilježjima:

1. individualna obilježja ispitanika (korištena su tri indikatora - spol, dob i bračni status);
2. društvena obilježja ispitanika:
 - a) socio-profesionalni status (korišteni su indikator: školska sprema, zanimanje i radni status),
 - b) rezidencijalni status (indikator je bio dužina boravka ispitanika u Zagrebu);
3. obiteljska obilježja ispitanika:
 - a) socio - profesionalno podrijetlo (indikator: školska sprema i zanimanje roditelja),
 - b) konfesionalno podrijetlo (indikator: konfesionalna pripadnost roditelja).

Za pregledno je istraživanje, temeljem uvida u brojnost članova, **umjesto uzorka planiran potpun obuhvat članstva zajednica**. Naime, prema ukupnom broju članova, manje vjerske zajednice u Hrvatskoj mogu se podijeliti u tri skupine: a) veće (od 800 do 2.000 članova);⁸ b) srednje (oko 200 članova) i c) manje (od svega nekoliko do 50-ak članova). U popisu stanovništva iz 1991. godine, pentekostalcima se izjasnilo 817 stanovnika Hrvatske. S obzirom na ukupan broj članova, pentekostanci u Zagrebu pripadali bi manjim vjerskim zajednicama srednje veličine (oko 200 članova). Međutim, kako empirijski uvid (ankete i opservacije) kazuje da su postojeće zajednice unutar Evandeoske crkve u Zagrebu potpuno samostalne i neovisne jedna o drugoj, te da prosječno imaju približno 40-50 članova, valja ih svrstati u zajednice manje veličine. Do preciznog broja

.....
⁷ Anketu, opservacije i interviewe autorica je provela u sklopu izrade svoje doktorske teze *Necrkvena religioznost u Hrvatskoj: primjer pentekostalnih zajednica* obranjene na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

⁸ Takve su, primjerice, Kršćanska adventistička crkva, Evangelička crkva, Evandeoska crkva, Kršćanska vjerska zajednica Jehovinih svjedoka i Savez baptističkih crkava.

članova pentekostalnih zajednica u Zagrebu nije moguće doći, ali se na temelju opservacija kroz duže razdoblje može s velikim stupnjem sigurnosti zaključiti da ukupan broj vjernika u tri anketirane zajednice nije veći od 150 članova. Na direktno pitanje o točnom broju članova, ljudi iz vodstva zajednica nisu mogli biti sasvim precizni. Najsigurniji pokazatelj je bio njihov broj na bogoslužju (praćen u dužem vremenskom razdoblju), jer pentekostalni vjernici redovito dolaze na bogoslužje. Promatranjem je zabilježen ujednačen broj polaznika - između 30 i 40 članova u svakoj od tri zajednice. Međutim, kako bogoslužjima često pribiva i određen broj "nepripadajućih", gostiju, simpatizera zajednice, iz literature poznatih "tražitelja", ili jednostavno znatiželjnika (naročito za vrijeme inozemnih evangelizacija), te da je u tim zajednicama dosta izražena fluktuacija vjernika (poglavito među mladim članovima), prosuđeno je da njih sve tri najvjerojatnije imaju ukupno 120 članova. S obzirom na tu činjenicu, odlučeno je da se preglednim istraživanjem obuhvate svi vjernici. Od tako procijenjenoga ukupnog broja članova triju pentekostalnih zajednica u Zagrebu, odnosno od planiranih 120 ispitanika anketirano je 105 dostupnih ispitanika, ili 87,5% svih članova. To je dovoljno velik broj, koji dopušta uopćavanje nalaza na svo članstvo.

5. Analiza rezultata

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu proveo je do sada jedino hrvatsko empirijsko istraživanje malih vjerskih zajednica (a i ono se odnosi samo na Zagreb).⁹ Jedan od ciljeva tog istraživanja bio je i utvrđivanje socio-demografskih obilježja 200 ispitanika iz 16 zajednica (od kojih su dvije bile pentekostalne). Gdje god bude moguće, pa makar u bilješkama, rezultati toga istraživanja uzet će se u obzir ili kao ilustracija ili poticaj na razmišljanje.

5.1. Socio-demografske osobine zagrebačkih pentekostalaca

5.1.1. Individualna obilježja ispitanika

Za individualna obilježja korištena su tri pokazatelja: spol, dob i bračno stanje vjernika.

Tablica 1.
Struktura članstva zagrebačkih pentekostalnih zajednica po spolu

Spol	Broj	%
Žene	48	45,7
Muškarci	57	54,3
Ukupno	105	100,0

⁹ Rezultati toga istraživanja objavljeni su u četiri knjige (Dugandžija, 1990.; Marinović Bobinac, 1991.; Marinović Jerolimov, 1991.; Plačko, 1991.) i u nekoliko članaka.

Razlike u stupnju vezanosti za religiju i crkvu između muškaraca i žena utvrđivane su u brojnim istraživanjima i u svijetu i u Hrvatskoj. Ustanovljeno je da je veća vezanost žena konzistentna pojava, koja se očituje u svim dimenzijama odnosa prema religiji i crkvi (Bahtijarević, 1969., 1985.; Bahtijarević i Vrcan, 1975.a, 1975.b). U pentekostalnim zajednicama u Zagrebu nešto je više žena nego muškaraca (54,2% žena i 45,8% muškaraca), ali se ipak ne bi moglo reći da prevladavaju žene. Za vrijeme opservacija bogoslužja i ostalih aktivnosti u zajednicama, u većini slučajeva bilo je podjednako muškaraca i žena, a u Crkvi cjelovitog Evanđelja (u kojoj većinu čine studenti i inače mladi ljudi), na bogoslužju je uglavnom nešto više muškaraca. Uloga žena u elementima bogoslužja vrlo je naglašena. Muškarci i žene podjednako sudjeluju u glazbenom dijelu bogoslužja (vokalnom i instrumentalnom), a također i u radu zajednice (članovi vijeća zajednica su i žene). Pentekostanci naglašavaju prioritet osobne a ne funkcionalne karizme, a taj princip neutralizira razlike u spolu. Stoga doktrinarno (biblijski), i žene i muškarci mogu ravnopravno, u skladu s duhovnim darovima koje posjeduju, obavljati funkcije podučavanja: učitelja, propovjednika i teologa, te različite funkcije vodstva: ritualista, iscjelitelja, savjetnika. Svjetska povijest, ali i suvremenost pentekostalizma, poznaju takve primjere.¹⁰ U Hrvatskoj je situacija ipak nešto drukčija: u skladu s tradicionalnim, katoličkim *backgroundom* većine ispitanika, vodeće uloge u pentekostalnim zajednicama ipak imaju muškarci.

Tablica 2.

Dobna struktura članstva zagrebačkih pentekostalnih zajednica

Dobne skupine	Broj	%
15 - 27 godina	37	35,3
28 - 40 godina	35	33,3
41 - 60 godina	16	15,2
61 i više godina	16	15,2
Ukupno	105	100,0

Sociologijskim je istraživanjima utvrđeno da različite dobne grupe iskazuju različit stupanj vezanosti za religiju i crkvu, te da se ta vezanost mijenja tijekom života osobe: vezanost je u najmlađoj dobi jaka, u dobi životne zrelosti slabi, a u starosti ponovno jača (Vrcan, 1975.: 210). Većina istraživanja u Hrvatskoj pokazala je da je najstarija dobna skupina ispitanika religioznija od ostalih skupina (Bahtijarević, 1969., 1985.; Bahtijarević i Vrcan, 1975.a, 1975.b). Međutim, u pentekostalnim zajednicama u Zagrebu je drukčije: starijih vjernika (iznad 61 godine) samo je 15,2%. Pentekostanci u Zagrebu inače pripadaju svim dobnim skupinama, a najviše ih je u prve dvije: do 40 godina života ih je više od dvije trećine (68,6%).¹¹ Dakle,

¹⁰ H. Cox navodi više primjera gdje je istaknuta uloga žena, osobito izdvajajući Aimee Mc Pherson

¹¹ IDIS-ovo istraživanje malih vjerskih zajednica iz 1987. dalo je to naslutiti: u dvije zajednice - Crkvi cjelovitog Evanđelja i Kristovoj crkvi Betanija (obje su evangeoske) prevladavali su mladi ljudi.

članstvo zajednica pretežno čine mladi ljudi i ljudi u ranoj zreloj dobi.¹² Zašto baš oni? U interviewima s članovima zajednica doznali smo da ih većina potječe iz reda ljudi koji su nezadovoljni duhovnim odgovorima dobivenim u krilu Katoličke crkve kojoj su pripadali, pa su u potrazi za uvjerljivijim odgovorima i dubljim religioznim iskustvom. Mnogi od njih su, prije pristupanja zajednici, odgovore tražili u ostalim kršćanskim zajednicama. Drugi, brojčano manji dio ispitanika, čine oni koji su odrasli bez ikakve religijske socijalizacije i koji su, osjetivši impuls za duhovnošću, krenuli u potragu. A grad tražiteljima zaista daje puno mogućnosti. Tu bi, kao djelomično objašnjenje, možda mogla doći u obzir teorija relativne deprivacije, jer oni svjedoče o tome kako su u anketiranim zajednicama našli sve što im je nedostajalo u krugovima u kojima su se kretali prije obraćenja: toplinu, razumijevanje, podršku, radost i živog Boga. Mogu se primijetiti i neke razlike u bogoslužjima promatranih zajednica. Evandeoska crkva cjelovitog Evanđelja je sastavljena od pretežno mladih ljudi, što se osjeti čim se u nju uđe. Sve odiše mladošću i gorljivošću. To je naročito vidljivo u glazbenom dijelu bogoslužja. Za razliku od ostalih dviju zajednica, oni koriste tzv. visokoampernu glazbu (električne gitare, bubnjeve, klavijature) koja se izvodi vrlo glasno (često gromoglasno), temperamentno, u brzom ritmu i gotovo svi bučno sudjeluju u bogoslužju (osim uvijek prisutnih slučajnih promatrača). U ostale dvije zajednice atmosfera je komornija, u glazbenom dijelu koriste se uglavnom klavir ili gitara. Služba je neusporedivo tiša i mirnija, a s djecom koja trčkaraju okolo, atmosfera je odmjerena, i tipično obiteljska.

Tablica 3.
Struktura zajednica s obzirom na bračno stanje članova

Bračni status	Broj	%
Neudana/neoženjen	52	49,5
Udana/oženjen	40	38,1
Rastavljen/a	2	1,9
Udovica/ac	11	10,5
Ukupno	105	100,0

5.1.2. Neka obiteljska obilježja ispitanika

Socio-profesionalno i konfesionalno podrijetlo ispitanika ispitivano je pomoću triju pokazatelja: školske spremne, zanimanja i konfesionalne pripadnosti roditelja. Pod socio-profesionalnim podrijetlom ispitanika misli se na šire socio-kulturno okruženje koje može utjecati na odnos ispitanika prema religiji. Iako oba rodite-

¹² U zajednicama je stoga (vidjeti tablicu 3.) prilično veliki postotak neoženjenih ispitanika. To je razumljivo jer je 35,2% ispitanika u dobi između 15 i 27 godina (najviše u Crkvi cjelovitog Evanđelja). Udanih/oženjenih ima skoro dvije petine. Zajednice inače potiču bračni život i obiteljsko ozračje.

lja određuju socijalno okruženje djece, u nas još uvijek položaj oca u većoj mjeri utječe na društveni status obitelji. Socio-profesionalno podrijetlo ispitanika prikazat ćemo pomoću školske spreme (tablica 4.) i zanimanja oboje roditelja (tablica 5.).

Gotovo pola očeva i nešto manje majki pentekostalaca imaju KV i VKV ili srednju stručnu spremu (stečenu u drugim srednjim školama). Višu i visoku stručnu spremu posjeduje 21,9% očeva i 16,2% majki. Razvidno je da većina zagrebačkih pentekostalaca potječe iz obitelji više obrazovne razine, točnije iz obitelji u kojima 70,5% očeva ima završenu barem neku srednju školu. Majke su u prosjeku niže obrazovne razine, ali u cjelini vrijedi da se zagrebački pentekostanci novače iz obrazovanih skupina stanovništva.

Tablica 4.
Školska sprema roditelja zagrebačkih pentekostalaca

Školska sprema	Otac		Majka	
	Broj	%	Broj	%
Bez osnovne škole	16	15,2	27	25,7
Završena osnovna škola	15	14,3	30	28,6
KV i VKV radnik	40	38,1	15	14,3
Srednja stručna sprema	11	10,5	16	15,2
Viša stručna sprema	13	12,4	11	10,5
Visoka stručna sprema	10	9,5	6	5,7
Ukupno	105	100,0	105	100,0

Tablica 5.
Zanimanje roditelja zagrebačkih pentekostalaca

Zanimanje	Otac		Majka	
	Broj	%	Broj	%
Poljoprivrednik	9	8,6	4	3,8
NKV i PKV radnik	13	12,4	10	9,55
KV i VKV radnik	32	30,5	9	8,6
Službenik sa srednjom stručnom spremom	13	12,4	14	13,3
Službenik s višom i visokom stručnom spremom	22	20,9	15	14,3
Domaćica	-	-	40	38,1
Umirovljenik	16	15,2	13	12,4
Ukupno	105	100,0	105	100,0

Dok su u IDIS-ovu istraživanju malih vjerskih zajednica u Zagrebu provedenome 1987. godine gotovo dvije trećine ispitanika bili poljoprivredno-radničkog porijekla (56,2%), mada se osjećao pomak prema KV, VKV radnicima i službenicima, u ovom istraživanju pentekostalnih zajednica više od dvije petine očeva (42,9%) i više od petine majki (21,9%) obavlja poslove sa srednjom stručnom spremom (KV, VKV, SSS), a jedna petina očeva (20,9%) i sedmina majki (14,3%) rade na poslovima s višom i visokom stručnom spremom. Samo su 9,5% majki i 12,4% očeva nekvalificirani i polukvalificirani radnici, a blizu dvije petine (38,1%) majki su domaćice. Sažeto, članovi pentekostalnih zajednica u Zagrebu su radničko-službeničkog porijekla, barem kada su očevi u pitanju (63,8%). Može se zaključiti da je većina zagrebačkih pentekostalaca odrasla u obitelji u kojoj očevi obavljaju ili su obavljali tzv. gradska zanimanja (radnici, službenici i inteligencija).

Konfesionalno podrijetlo ispitanika u ovom istraživanju podrazumijeva konfesionalnu pripadnost oboje roditelja.

Tablica 6.
Konfesionalna pripadnost roditelja zagrebačkih pentekostalaca

Konfesionalna pripadnost	Otac		Majka	
	Broj	%	Broj	%
Katolička	59	56,3	55	52,4
Pravoslavna	3	2,8	4	3,8
Pentekostalna (ili druga evandeoska)	27	25,7	34	32,4
Muslimanska	4	3,8	2	1,9
Neka druga	1	0,9	2	1,9
Nijedna	11	10,5	8	7,6
Ukupno	105	100,0	105	100,0

Obitelj iz koje potječu ispitanici također utječe na njihov odnos prema religiji, jer se u sklopu primarne socijalizacije u obitelji razvija i odnos prema religijskom i konkretnoj religiji u kojoj ispitanik odrasta. Više od polovice zagrebačkih pentekostalaca imaju roditelje katolike, a nešto više od jedne četvrtine roditelje koji pripadaju pentekostalnim ili nekim drugim evandeoskim zajednicama. Znači, većina zagrebačkih pentekostalaca došla je iz tradicionalnih katoličkih obitelji, vlastitom odlukom, nakon obraćenja. Oko jedne četvrtine ispitanika "rođeno" je u vjeri kojoj pripadaju, a 10,5 % očeva i 7,6% majki ne pripadaju nijednoj vjeri.

Dio mladih ispitanika (naročito mladi) pripada spomenutoj kategoriji tzv. tražitelja. Potraga počinje nakon spoznaje da tradicionalni religijski okvir iz kojega potječu i u kojem ih je većina odgajana, nije adekvatan put rješavanja njihovih

duhovnih traženja. Prije dolaska u istraživane zajednice, neki ispitanici su posjećivali različite duhovne grupe unutar Katoličke crkve, različite kršćanske crkve, neki su istodobno ili prije kršćanske faze proučavali i nekršćanska, pa i okultna učenja, ili su pokušavali naći neki amalgam različitih religijskih koncepcija. Njihove priče svjedoče o tome da su svi oni u jednoj fazi svog života, koja je prethodila obraćenju, bili *religijski tražitelji*, a zbog mladosti dobrog dijela članstva i zbog stupnja fluktuacije u njima ne znači da neki od njih neće to i ostati, odnosno nastaviti religijsko traganje nakon nekog vremena, u nekim drugim zajednicama. Tražitelji su tipično urbana kategorija, i veliki je grad, s mnoštvom religijskih i duhovnih grupa, pravi raj za njih.

5.1.3. Neka društvena obilježja ispitanika

Kojim društvenim slojevima pripadaju članovi pentekostalnih zajednica u Zagrebu? Kakav je njihov socio-profesionalni status? Kakav je njihov rezidencijalni status? Odgovor na ta pitanja pojašnjava analiza školske spreme, zanimanja, radnog statusa anketiranih zagrebačkih pentekostalaca te dužina njihova boravka u Zagrebu.

Tablica 7.
Školska sprema anketiranih zagrebačkih pentekostalaca

Školska sprema	Broj	%
Bez škole i nezavršena osnovna škola	3	2,8
Završena osnovna škola	5	4,7
Srednja stručna škola	39	37,1
Viša školska sprema	16	15,2
Visoka školska sprema	18	17,1
Školuje se	24	22,8
Ukupno	105	100,0

Stupanj obrazovanja još je jedan značajan pokazatelj moguće različitosti u odnosu prema religiji i religijskim zajednicama. Rezultati više istraživanja religioznosti u Hrvatskoj pokazuju slijedeću pravilnost: što je stupanj školske spreme ispitanika niži to je (u prosjeku) povezanost s religijom i crkvom veća, odnosno, što je stupanj školske spreme viši povezanost s religijom i crkvom je u prosjeku manja (Bahtijarević, 1969., 1985.; Bahtijarević i Vrcan, 1975.a, 1975.b). Osim toga, postoji stereotip koji se veže za dihotomiju crkva - sekta po kojemu članovi manjih vjerskih zajednica dolaze iz neobrazovanih i marginalnih slojeva stanovništva. Nijedno od toga se u pentekostalaca u Zagrebu ne potvrđuje (vid-

jeti podatke u tablici 7.). Čak suprotno! Oni su u prosjeku solidno obrazovani.¹³ Iako u zajednicama ima članova svih stupnjeva obrazovanja, čak ih je blizu dvije petine (37,1%) završilo srednju školu (za kvalificirane i visokokvalificirane radnike ili neku drugu srednju školu), jedna trećina (32,3%) ima višu i visoku naobrazbu, a više od jedne petine (22,8%) u statusu je učenika i studenata. To ukazuje na vjerojatnost teze iz literature po kojoj intelektualna i duhovna radoznalost u prosjeku više usmjerava ljude prema manjim vjerskim zajednicama, i da regrutira veći dio članstva u zajednicu, jer obrazovaniji ljudi u tim zajednicama često traže uvjerljivije odgovore na bitna pitanja ljudske egzistencije, koje nisu našli u velikim crkvama ili svjetovnim svjetonazorima. To je naročito važno kada se radi o mlađim ljudima.

Tablica 8.
Zanimanje članova zagrebačkih pentekostalnih zajednica

Zanimanje	Broj	%
Poljoprivrednik	-	-
NKV i PKV radnik	5	4,7
KV i VKV radnik	16	15,2
Službenik sa srednjom stručnom spremom	22	20,9
Službenik s višom i visokom stručnom spremom	31	29,0
Domaćica	4	3,0
Učenik	10	8,6
Student	15	14,3
Umirovljenik	3	1,9
Ukupno	105	100,0

Zanimanje je jedan od najznačajnijih pokazatelja položaja pojedinca u društvenoj strukturi. Istraživanja pokazuju najveću statističku povezanost toga obilježja i odnosa prema religiji i crkvi. Isto tako, pripadnici različitih društvenih slojeva pokazuju različit stupanj vezanosti za religiju i crkvu. Istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazuju da su niži društveni slojevi (seljaci, radnici, obrtnici, domaćice) u prosjeku više vezani za religiju od osoba s atraktivnijim zanimanjima (Bahtijarević, 1969., 1985.; Bahtijarević i Vrcan, 1975.a, 1975.b). Samo dvadesetina pentekostalaca u Zagrebu (4,7%) radnici su s nižom stručnom spremom, više od trećine (36,1%) su KV i VKV-radnici i službenici (sa srednjom školom), tri desetine su službenici s višom i visokom naobrazbom, a nešto više od petine (22,8%)

¹³ Do istog nalaza došli su IDIS-ovi istraživači 1987. u projektu o malim vjerskim zajednicama: čak su tri četvrtine ispitanika imale srednju, višu i visoku naobrazbu (Plačko, 1991.).

ih se školuje.¹⁴ H. Cox navodi različita zanimanja pentekostalnih vjernika u Americi, od kojih su mnoga tipično urbana: sekretarica, kompjutorski programer, osiguravajući agent, diplomirani mikrobiolog, glumac, oficir i ljudi bez posla (Cox, 1995.: 29). Širok je spektar zanimanja i zagrebačkih pentekostalaca: zlatar, učiteljica, profesorica glazbe, farmaceutkinja, modni dizajner, službenik u Ministarstvu vanjskih poslova, kuhar u elitnom hotelu, asistent na fakultetu, grafički inženjer itd. Među njima su i studenti najrazličitijih fakulteta: povijesti, prava, rudarstva, pedagogije, prometa, teologije, politologije, glazbene akademije i dr. Većina ih, dakle, pripada tzv. srednjem sloju.

Iz podataka u tablici 9. jasno je da je više od dvije petine (42,8%) ispitanika zaposleno, nezaposlenih je 13,3%, isto je toliko umirovljenika, a blizu četvrtine (22,8%) su učenici i studenti. Danas kada stalan posao u Hrvatskoj ima osobitu težinu, može se reći da dobar dio zagrebačkih pentekostalaca pripada "povlaštenoj" kategoriji zaposlenog stanovništva.

Tablica 9.
Struktura zagrebačkih pentekostalaca prema radnom statusu

Radni status	Broj	%
Zaposlen/a	49	42,8
Nezaposlen/a	14	13,3
Umirovljenik/ca	14	13,3
Domaćica	4	3,8
Školuje se	24	22,8
Ukupno	105	100,0

Rezidencijalni status ispitivan je dužinom boravka ispitanika u Zagrebu, a rezultati su prikazani u tablici 10.

Tablica 10.
Dužina boravka anketiranih pentekostalaca u Zagrebu

Dužina boravka	Broj	%
Manje od 5 godina	7	6,7
28 - 40 godina	8	7,6
41 - 60 godina	37	35,2
61 i više godina	53	50,5
Ukupno	105	100,0

¹⁴ I tu je IDIS-ovo istraživanje provedeno na malim vjerskim zajednicama dalo slične rezultate (Plačko 1991.).

Iz literature je poznata teza o značajnoj ulozi vjerskih zajednica u prihvaćanju doseljenika, posebice iz seoskih u gradska naselja¹⁵ (Jukić, 1973.; Martin, 1993.; Cox, 1995.; Bainbridge, 1997.). To se osobito odnosi na manje vjerske zajednice koje po svojoj prirodi (njeguju primarne veze koje daju sigurnost, a koje su u gradovima rijetke) lakše vežu izmještene ljude, pomažu njihovu prilagođavanju, lakšem podnošenju neizvjesnosti i nesigurnosti. *Boom* evanđeoskog kršćanstva u zemljama Trećega svijeta tumači se često u kontekstu teorije relativne deprivacije, u kontekstu prilagođavanja doseljenika (frustriranih promjenama) na gradski način života i njegove nedostatke. Pentekostalne su zajednice u tim područjima odigrale važnu ulogu pomažući pri uključivanju u velegradski život mnogim došljacima iz sela i provincije. Da primarnost i neposrednost malih grupa, naspram anonimnosti i formalizmu velikih, zaista privlače pridošlice bilo je prilike uvjeriti se posljednjih ratnih i poratnih godina u Hrvatskoj. Mnoge manje zajednice za vrijeme rata zabilježile su izvjestan porast članstva, naročito iz populacije prognanika i izbjeglica. I u proučavanim zajednicama bilježe takve pojave, ali ne bilježe i značajniji porast članstva iz spomenute populacije. Dakle, teza je aktualizirana, ali još nije potvrđena istraživanjem ratnih migracija u Hrvatskoj.¹⁶ A kakva je situacija sa zagrebačkim pentekostalcima? Iako je znatna većina njihovih roditelja podrijetlom izvan Zagreba, većina njih samih nisu doseljenici.¹⁷ Čak ih polovica (50,5%) u Zagrebu živi od rođenja, a više od jedne trećine (35,2%) ih živi u Zagrebu dulje od 11 godina. Onih koji su kraće vrijeme u Zagrebu i još uvijek se u njemu snalaze je 14,3%. Zagrebačke pentekostalne zajednice u prosjeku nisu odigrale značajnu ulogu u prilagođavanju svojih članova na život u velikome gradu. No grad sam proizvodi dovoljno frustracija i problema u svakodnevnom životu, što u zadnjih deset godina naročito pogađa mlade ljude (nezaposlenost, siromaštvo, besperspektivnost), pa funkcija pomaganja u ovladavanju životom u velegradu i dalje ostaje bitnom funkcijom manjih vjerskih zajednica.

6. Zaključak

Povezivanje (uglavnom negativnih) osobina grada i nastajanja manjih religijskih zajednica (sekti u sociologijskom smislu) uobičajeno je u dijelu literature koja nastanak sekta tumači *teorijom relativne deprivacije*. Više autora drži grad izvorom, općim uzrokom i okvirom pojave modernih sekta, pa u tom kontekstu i različite oblike relativne deprivacije, društvenog ili osobnog reda: ekonomsku, rasnu, socijalnu, nacionalnu, psihičku, etičku, kognitivnu, fizičku i sl. (Jukić, 1973.; Bainbridge, 1997.). J. Jukić smatra da se njihovim kombiniranjem može objasniti

¹⁵ Taj fenomen je danas naročito karakterističan za megalopolise zemalja Trećega svijeta, naročito u Latinskoj Americi i Koreji.

¹⁶ Među katoličkim teolozima ima i onih koji optužuju male vjerske zajednice da su u ratu iskoristile nevolju ljudi za nemilosrdno evangeliziranje preko dijeljenja humanitarne pomoći (Ivančić, 1993.).

¹⁷ Slično je pokazalo i IDIS-ovo istraživanje iz 1987.: gotovo 40% ispitanika rođeno je u Zagrebu, a više od 42% živi u njemu dulje od 11 godina (Plačko, 1991.).

svaki pojedinačan slučaj. Naravno, valja biti i svjestan (što Bainbridge ističe) da teorija relativne deprivacije nudi ipak djelomična objašnjenja. Primjerice, zašto grupe visoke napetosti imaju članove iz viših društvenih slojeva, a grupe niže napetosti ljude iz nižih društvenih slojeva? Zašto rasno i nacionalno frustrirani pripadaju i crkvama i sektama? Zašto usamljeni u velikim gradovima isto tako pripadaju crkvama i sektama, itd.

Teorija relativne deprivacije može poslužiti kao okvir za tumačenje nastanka pentekostalnih zajednica u gradovima Amerike i njihova širenja u zemljama Trećeg svijeta. Masovna urbanizacija u 20. stoljeću i rast megagradova u zemljama Trećega svijeta doveli su gotovo do nestajanja seoske i malogradske populacije. Većina stanovnika tih država živi u gradovima, odnosno dobar dio ruralnog stanovništva stiže u gradove u potrazi za boljim životom. Ta iskorjenjivanja imaju više posljedica: kulturni šok zbog drastične promjene načina života i prekidanja (prvo fizičke) veze s tradicionalnim religijama koje su najčešće vezane s određenom zemljopisnom lokacijom (ruralnom) i određenim kulturnim modelima. Stoga oni traže, ili još češće nalaze (ne tražeći svjesno) nove oblike zajednica u kojima bi na neki način transformirali stare religijske simbole i primarnu zajednicu.

U Hrvatskoj, u razumijevanju pentekostalnih i ostalih malih vjerskih zajednica u većim gradovima, teoriju relativne deprivacije, u sklopu pluralističkog pristupa religijskom fenomenu, treba uzeti u obzir, ali ona ipak nije dostatna za objašnjenje njihova postojanja i širenja. Pentekostalizam je izrazito urbani fenomen: nastao je u gradu, dapače u gradskoj subkulturi; i danas u karizmatskim i trećevalnim zajednicama (mada nema čistih oblika) prevladavaju mladi ljudi; naglašen je angažman žena u svim djelatnostima zajednice; u glazbenom dijelu bogoslužja, koji je za pentekostalce izuzetno važan, koriste se suvremeni instrumenti i tipično urbani glazbeni idiomi; članovi zajednica u svagdanjem životu obavljaju najrazličitije poslove od kojih je većina izrazito urbana; u odašiljanju svojih vjerskih poruka koriste najrecentnije elektronske medije, itd.

Kratka analiza socio-demografskih obilježja zagrebačkih pentekostalaca pokazuje da se radi o gradskim stanovnicima, a ne o pridošlicama koji u zajednici traže sigurnost od opasnosti i prijetnji velikoga nepoznatoga grada (više ih od polovice u Zagrebu živi od rođenja), oni ne žive na rubu društva (obrazovani su, s odgovarajućim su zanimanjima i zaposleni, u najboljim su godinama). Dakle, u sasvim drugačijem društvenom kontekstu tog istoga grada u kojemu se čovjeku nude raznoliki (ne samo tradicionalni) obrasci zadovoljavanja životnih pa i religijskih potreba, oni koriste svoje pravo na izbor vlastitog religijskog puta, koji odgovara njihovu osobnom senzibilitetu.

Opservacije u novijim zagrebačkim zajednicama pentekostalne provenijencije (koje nisu bile predmet ove analize) upućuju na slično. Naslućuje se neka vrsta urbane subkulture koja polako poprima prepoznatljive oblike: s već navedenim socio-demografskim osobinama tipično urbane klijentele, prakticiranje iskustvene

religioznosti u prisnim zajednicama, po čemu se uklapaju u trend tipa članstva novih religijskih pokreta u cijelom svijetu.

Po čemu je pentekostalizam atraktivan gradskom stanovništvu? Atraktivan je jer afirmira specifičan sustav komunikacije između čovjeka i Boga, koja se manifestira kroz osobno duhovno iskustvo, unutarnju obnovu osobe, iscjeliteljski dodir, ekstatični govor i kretnje, priče i osobna svjedočenja, glazbu i atmosferu sudjelovanja. I zato što se javlja u tipu zajednica koje, na svjetskoj razini, karakterizira "strukturna olabavljenost", jer se većinom ne povezuju uzajamno, nego tvore mrežu (*network*) malih, neovisnih zajednica, iznutra isprepletenih intenzivnim vezama, s intenzivnom religioznošću, uzajamno nedovoljno spojenih poznavstvom ili upućenošću jednih na druge, pa čak i slabo komuniciraju. Takve su i pentekostalne zajednice u Zagrebu. Takav tip ustroja pruža vjerniku izbor i omogućuje mu da izabere zajednicu koja najviše odgovara njegovim religioznim iščekivanjima, ali i njegovim osobnim sklonostima i osobinama. Ukoliko mu zajednica ne bude odgovarala može je promijeniti, što tražitelj uglavnom i radi. Ali može i sam osnovati novu zajednicu, što nije grijeh. Sve tri ispitane zagrebačke zajednice nastajale su upravo tako. Mogućnost izbora između različitih zajednica s različitim naglascima pokazuje da je osnovni kriterij odabira senzibilitet osobe a ne vjernost tradiciji i društvenoj navici. Dakle, očito je da se, po tipu ustroja, pentekostalne zajednice razlikuju od organizacijskih oblika crkvenoga kršćanstva, a osobito od tradicionalnoga katoličanstva u Hrvatskoj. Obje osobine (tip religioznosti i oblik organizacije) odgovaraju senzibilitetu modernoga gradskog čovjeka, i to suvremene pentekostalne pokrete približava trendu postmoderne duhovnosti, raširene baš u urbanoj populaciji sličnih socio-demografskih karakteristika diljem svijeta.

Literatura

1. Ammerman, Nancy T. (1990.): *Baptist Battles : Social Change and Religious Conflict in the Modern World*. - New Brunswick, NJ : Rutgers University Press.
2. Bahtijarević, Štefica (1969.): Rasprostranjenost religioznosti u zagrebačkoj regiji. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 2, 110, 2 str.
3. Bahtijarević, Štefica (1985.): Religijska situacija na području zagrebačke regije. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 446, 31, 4 str. - (Studije i izvještaji)
4. Bahtijarević, Štefica; Vrcan, Srđan (1975.a): Manifestacija religioznog ponašanja stanovnika zagrebačke regije, I. dio. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 3, 265 str. - (Izvještaji i studije)
5. Bahtijarević, Štefica; Vrcan, Srđan (1975.b): Manifestacija religioznog ponašanja stanovnika zagrebačke regije, II. dio. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 244, 16, 31 str. - (Izvještaji i studije)

6. Bainbridge, William Sims (1997.): *The Sociology of Religious Movements*. - New York ; London : Routledge, VI, 474 pp.
7. Bruce, Steve (1984.): *Firm in the Faith*. - Aldershot, England : Gower.
8. Caplow, T., Bahr, M. H., Chadwick, B. A. (1983.): *All Faithfull People : Change and Continuity in Middletown's Religion*. - Minneapolis : University of Minnesota Press.
9. Cox, Harvey (1995.): *Fire from Heaven : The Rise of Pentacostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twetnty-first Century*. - Reading, MA ; Menlo Park, CAL, et al. : Addison-Wesley Publishing Company, XVIII, 346 pp.
10. Davies, James C. (1962.): *Toward a General Theory of Revolution*. - **American Sociological Review**, 27 (1962) 4: 5-19.
11. Demmerath, N. J. III; Williams, H. R. (1992.): *A Bridging of Faiths : Religion and Politics in a New England City*. - Princeton, NJ : Princeton University Press.
12. Dugandžija, Nikola (1990.): *Božja djeca : religioznost u malim vjerskim zajednicama : uz zagrebačko istraživanje*. - Zagreb : Radna zajednica Republičke konferencije SSOH ; Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 105 str. - (Istraživanja ; 23)
13. Ebaugh, H. R. (1991.): *Vatican II and U.S. Catholicism : Twenty Five Years Later*. - Greenwich, CT: JAI.
14. Gerlach, Luther P.; Hine, Virginia H. (1995.): *Five Factors Crucial to the Growth and Spread of a Modern Religious Movement*, in: Steve Bruce (ed.): **Sociology of Religion, Vol. I**. - Aldershot, UK ; Brookfield, US : Edward Elgar Publishing Ltd., An Elgar Reference Collection, pp. 227-244.
15. Greeley, Andrew (1990.): *The Catholic Myth : The Behavior and Beliefs of American Catholics*. - New York : Charles Scribner's Sons.
16. Hervieu-Leger, Daniele (1987.): *Charismatisme chatolique et institution in: **Le retour des certitudes***. - Paris : Cerf.
17. Ivančić, Tomislav (1993.): *Novije djelovanje sljedbi kod nas*. - **Svesci**, Zagreb, (1993) 78/81: 260-269.
18. Jambrek, Stanko (1997.): *Povijesni pregled Evandeoskog pokreta*, u: Stanko Jambrek (ur.): **Evandeoski pokret**. - Zagreb : Protestantsko-evandeosko vijeće, str. 27-38.
19. Jukić, Jakov (1973.): *Religija u modernom industrijskom društvu*. - Split : Crkva u svijetu, 466 str.
20. Jukić, Jakov (1997.): *Nove društvene prilike i ezoterično-okultna religioznost*, u: Mijo Nikić (ur.): **Novi religiozni pokreti**. - Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, str. 108-149.
21. Kolarić, Juraj (1976.): *Kršćani na drugi način*. - Zagreb : Veritas, 188 str.

22. Marinović Bobinac, Ankica (1991.): Analiza sadržaja tiska malih vjerskih zajednica u Zagrebu. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 116 str. - (Edicije IDIS-a)
23. Marinović Jerolimov, Dinka (1991.): Prikaz malih vjerskih zajednica u Zagrebu. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 139 str. - (Edicije IDIS-a)
24. Marinović Jerolimov, Dinka (1993.): Nereligioznost u Hrvatskoj 1968-1990., u: Štefica Bahtijarević (ur.): **Prilozi izučavanju nereligioznosti i ateizma 2 : zbornik**. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 87-136.
25. Martin, David (1993.): Tongues of Fire : The Explosion of Protestantism in Latin America. - Oxford, UK ; Cambridge, MA : Blackwell Publishers, XIII, 352 pp.
26. Plačko, Ljudevit (1991.): Religioznost u malim vjerskim zajednicama Zagreba. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 112 str. - (Edicije IDIS-a)
27. Roof, W. Clark ; Mc Kinney, W. (1987.): American Mainline Religion. - New Brunswick, NJ : Rutgers University Press.
28. Sherrill, John (1976.): ...I govore drugim jezicima... - Zagreb : Put života, 126 str.
29. Stark, Rodney; Bainbridge, William S. (1985.): The Future of Religion. - Berkeley : University of California Press.
30. Warner, R. Stephen (1988.): New Wine in Old Wineskins : Evangelicals and Liberals in a Small Town Church. - Berkeley : University of California Press.
31. Young, Lawrence A. (1997.): Phenomenological Images of Religion and Rational Choice Theory, in: Lawrence A. Young (ed.): **Rational Theory and Religion**. - New York ; London : Routledge, pp. 133-146.

Ankica Marinović Bobinac

Institute for Social Research of Zagreb, Zagreb, Croatia

Urbanity of Pentecostal Communities: Socio-demographic Characteristics of Zagreb Pentecostals

Summary

On the example of the three pentecostal communities in Zagreb, the author discusses urbanity, i.e. how deeply pentecostal communities have been rooted in urban entities socially, culturally and the attitude towards the world-wise. On the basis of analyses of the census data on the number of religious people and on the data from respectable researches carried out in 1998 and 1999 (the data collected by a survey research, interview and observation method), she made the picture of these groups of religious people of distinctly evangelic character.

Examining the basic socio-demographic characteristics of the members of those communities, she established their social profile: sex structure (nearly equal number and involvement of women and men), age structure (young persons predominate), socio-professional background (educational level and profession of both parents of the inquirers), confessional/religious background, residential status (duration of residency in Zagreb), and socio-professional status (employment status, educational level and occupation) evidence that pentecostal communities in Zagreb are distinctly urban religious communities. Cultural circle the pentecostals belong to is a prototype of the middle-class of a real urban milieu. This proved that this tendency in religiousness can not be spoken of as the religion surrogates, let alone as of "dry branches" that have fallen off the otherwise sane tree of religion orthodoxy. Namely, on average it is greater number of intellectually and spiritually curious people who orientate themselves towards smaller religious communities that towards bigger ones, as they are more often searching for more convincing answers to essential issues of human existence. Through this the author has confirmed the potential the science has to more objective explain the phenomenon of religion.

Key words: pentecostalism, socio-demographic characteristics, urban religious communities, Zagreb

Received on: 6th December 1999

Accepted on: 19th March 2000

Ankica Marinović Bobinac

Institut de Recherches sociales à Zagreb, Zagreb, Croatie

L'environnement urbain des communautés de pentecôtistes: caractéristiques socio-démographiques des pentecôtistes de Zagreb

Résumé

Sur l'exemple de la vie religieuse des trois communautés de pentecôtistes de Zagreb, l'auteur étudie l'environnement urbain, à savoir l'enracinement social, culturel et de la conception idéologique des communautés de pentecôtistes dans les milieux urbains. Sur la base d'une analyse des données du recensement de la population concernant le nombre des croyants et d'après les recherches empiriques assez importantes, effectuées en 1998 et 1999 (les données ont été recueillies au cours d'une interview, par la méthode de l'enquête et par la méthode d'observation), l'auteur a élaboré une image à propos de ces groupes de croyants de caractère évangélique accentué.

En étudiant les caractéristiques socio-démographiques fondamentales des membres de ces communautés, l'auteur a découvert leur profil social: la structure des sexes (nombre et engagement égaux des femmes et des hommes) et de l'âge (prédominance des personnes jeunes), la provenance socio-professionnelle (niveau des études et profession des deux parents de l'interviewé(e)), la provenance confessionnelle, le statut de résidant (durée du séjour à Zagreb) et le statut socio-professionnel de l'interviewé(e) (statut en matière de travail, niveau des études et profession), attestent que les communautés de pentecôtistes de Zagreb sont expressément des communautés religieuses urbaines. Les pentecôtistes font partie de l'aire culturelle qui est le prototype des classes sociales moyennes du véritable milieu urbain. De cette manière il s'est avéré qu'en ce qui concerne cette orientation de la religiosité on ne peut en parler comme de succédanés de religion, et encore moins comme de "branches mortes tombées" d'un arbre d'ailleurs vigoureux de l'orthodoxie religieuse. En effet, en moyenne un plus grand nombre de personnes, intellectuellement et spirituellement curieuses, s'orientent plutôt vers de petites communautés religieuses que vers de grandes communautés religieuses, car elles recherchent souvent des réponses convaincantes aux questions essentielles de l'existence humaine. De cette manière, l'auteur a confirmé les possibilités des sciences en matière d'explication objective du phénomène de la religion.

Mots clés: pentecôtisme, caractéristiques socio-démographiques, communauté (religieuse) urbaine, Zagreb.

Reçu: le 6 décembre 1999

Accepté: le 19 mars 2000